

Ote: Maakuntahallitus 15.03.2021 § 44 Lausunto: Ympäristöministeriö, Valtioneuvoston periaatepäätös Kiertotalouden strategisesta ohjelmasta

44 § Lausunto: Ympäristöministeriö, Valtioneuvoston periaatepäätös Kiertotalouden strategisesta ohjelmasta 1

LAUSUNTO: YMPÄRISTÖMINISTERIÖ, VALTIONEUVOSTON PERIAATEPÄÄTÖS
KIERTOTALOUDEN STRATEGISESTA OHJELMASTA

Ympäristöministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö pyytävät Pirkanmaan liiton lausuntoa Valtioneuvoston periaatepäätöksestä Kiertotalouden strategiseksi ohjelmaksi. Lausunto on pyydetty toimittamaan 8.3.2021 mennessä. Pirkanmaan liiton lausunnon toimittamisesta on sovittu, että ministeriön valmistelijat saavat käyttöönsä maakuntahallituksen päätösesityksen lausuntoajan puitteissa ja virallinen päätösote toimitetaan ympäristöministeriön kirjaamoon.

Kiertotalous tarjoaa mahdollisuuden tarttua ilmastonmuutoksen, luonnon monimuotoisuuden hupenemisen ja luonnonvarojen ylikulutuksen haasteisiin yhtäaikaaisesti. Se on keino vähentää luonnonvarojen käyttöä ja samanaikaisesti tuottaa taloudellista hyvinvointia maapallon kantokyvyn rajoissa. Näin mahdollistuu myös talouden kasvun irtikytkentä luonnonvarojen käytön kasvusta. Siirtymä kiertotalouteen on Suomelle merkittävä mahdollisuus. Kiertotalous tarjoaa keinoja vahvistaa Suomen vientivetoista taloutta ja työllisyyttä. Samalla se vähentää luonnonvarojen kulutusta sekä siitä aiheutuvia hiilidioksidipäästöjä ja muita ympäristövaikutuksia.

Hallitusohjelman mukaan Suomen edelläkävijyyttä kiertotaloudessa vahvistetaan ja toteutetaan poikkihallinnollinen, strateginen kiertotalouden edistämishjelma mittareineen. Tässä periaatepäätöksessä linjataan keskeiset toimet, joita ministeriöt sitoutuvat toteuttamaan vastuualueillaan vuosina 2021-2024 siinä määrin, kuin se on niiden resurssien puitteissa mahdollista. Rahoitusta vaativat toimenpiteet käsitellään ja niistä päätetään erikseen talousarvio- ja JTS-prosesseissa.

Lähtökohdat

Suomessa on viime vuosikymmeninä parannettu resurssitehokkuutta eri aloilla, mutta kotimainen materiaalikulutus henkeä kohden on silti Euroopan suurinta. Kiertotalouden edistymisen pullonkauloja ovat muun muassa asenteet, osaaajapula, investoinnit vakiintuneisiin toimintamalleihin ja suuri kynnys uusien liiketoimintamallien käyttöönottoon, sekä hintojen heikko ohjausvaikutus, koska haitallisia ulkoisvaikutuksia ei ole hinnoiteltu riittävästi.

Materiaalikiertoihin pohjautuvan kiertotalouden arvioidaan muodostavan noin viisi prosenttia Suomen bruttokansantuotteesta. Sitran arvion mukaan resurssien käytön ja kiertojen tehostaminen tarjoaa Suomen kansantaloudelle 2-3 miljardin euron vuotuisen kasvupotentiaalin vuoteen 2030 mennessä pelkästään muutamilla sektoreilla (kuten rakentaminen, elintarviketeollisuus, konepajateollisuus). Vaikutukset voivat olla vielä huomattavasti suurempia, jos kiertotaloudesta tehdään koko Suomen elinkeinopoliittikkaa määrittelevä strateginen painopiste.

Tavoitteet

Kiertotalouden strategisen ohjelman tavoitteiden toteutuminen edellyttää toimia ja muutosta kaikilla sektoreilla, yrityksissä ja kunnissa sekä valtionhallinnossa. Ohjelmassa on esitetty 41 toimenpidettä ja niille keskeiset toteuttajat ja yhteistyökumppanit. Tavoitteena on, että toimet käynnistyvät mahdollisimman pian ja niitä toteutetaan yli hallituskauden.

Ohjelman visiona on, että Suomessa vuonna 2035 hiilineutraali kiertotalousyhteiskunta on menestyvän taloutemme perusta, jossa:

- Kestävät tuotteet ja palvelut ovat talouden valtavirtaa ja jakamistalous arkipäivää.
- Valintamme ovat tulevaisuuskestäviä ja vahvistavat reilua hyvinvointiyhteiskuntaa.

- Vähemmällä enemmän: luonnonvarojen käyttö on kestävä ja materiaalit pysyvät kierrossa pidempään ja turvallisesti.
- Kiertotalouden läpimurto on tehty innovaatioiden, digitaalisten ratkaisujen, fiksun sääntelyn sekä vastuullisten sijoittajien, yritysten ja kuluttajien avulla.
- Kiertotalous-Suomi vaikuttaa maailmalla ja tarjoaa kestäviä ratkaisuja kansainvälisillä markkinoilla.

Vision toteutuminen edellyttää luonnonvarojen kestävä ja tehokasta käyttöä. Tätä linjaavat seuraavat askeleet ja tavoitteet:

- Uusiutumattomien luonnonvarojen kulutus vähenee, ja uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käyttö voi kasvaa siten, että kotimaan primäärraaka-aineiden kokonaiskulutus ei 2035 ylitä vuoden 2015 tasoa. Vientituotteiden valmistukseen käytetyt luonnonvarat eivät kuulu tavoitteen piiriin.
- Resurssien tuottavuus kaksinkertaistuu vuoden 2015 tilanteesta vuoteen 2035 mennessä.
- Materiaalien kiertotalousaste kaksinkertaistuu vuoteen 2035 mennessä.

Liite. Valtioneuvoston periaatepäätös kiertotalouden strategiseksi ohjelmaksi, luonnos

Päätösesitys. Maakuntajohtaja Halme:

Maakuntahallitus päättää

esittää lausuntonaan ympäristöministeriölle ja työ- ja elinkeinoministeriölle valtioneuvoston periaatepäätöksestä kiertotalouden strategiseksi ohjelmaksi seuraavaa:

Pirkanmaan liitto pitää luonnosta kiertotalouden strategiseksi ohjelmaksi tarpeellisena ja tervetulleena. Kiertotalous on yksi Pirkanmaan maakuntaohjelman ja älykkään erikoistumisen kärjistä. Kiertotalouden mahdollisuudet näyttävät vahvasti myös Pirkanmaan ympäristöohjelmassa sekä Hiilineutraali Pirkanmaa 2030

-tielä. Pirkanmaan bio- ja kiertotalouden kehittämiskokonaisuus alustoineen, yrityksineen ja oppilaitoksineen on tunnistettu tärkeäksi kansainvälisesti kilpailukykyiseksi innovaatiokeskittymäksi.

Vision toteutumisen edellytykseksi on asetettu mm. tavoite kotimaisten uusiutuvien luonnonvarojen primäärraaka-aineiden kulutuksen tason pitämisestä enintään vuoden 2015 tasolla. Pirkanmaan liiton näkemyksen mukaan tämä voi olla hyvinkin perusteltua joillain tuotannon aloilla, mutta vaatisi tarkempaa taustoitusta ja huomioita siitä, kuinka tavoite suhteutuu esimerkiksi maatalousperäiseen biokaasutuotantoon osana kestävä energia- ja käyttövoimajärjestelmää. EU:n arvion mukaan heinäkasvit ja ligniiniseluloosaa sisältävät biomassat tulevat olemaan suurin kasvava biokaasutuotannon raaka-ainelähde.

Pirkanmaan liitto pitää tärkeänä, että edellä mainittua tavoitetta tarkastellaan erityisesti biokiertotalouden näkökulmasta ja sovitetaan yhteen muihin valmisteilla oleviin ohjelmiin ja strategioihin (kuten ilmasto- ja energiastrategia, biotalousstrategia, kansallinen metsästrategia, ilmasto- ja energiakaohjelma, ravinteiden kierrätysohjelma). Lisäksi on syytä pohtia, onko kaikkien primääriluonnonvarojen osalta tarpeen asettaa tavoitetasoja. Luonnonvarakeskuksen mukaan sellupohjaisten lyhyen elinkaaren tuotteiden tuotanto maassamme tulee enenevässä määrin kasvamaan. Olisikin samanaikaisesti tarpeen vahvasti tukea ja kehittää toimintaympäristöä ja tekniikoita, joilla lyhyen elinkaaren tuotteiden kierto voidaan pidentää ja arvoketjuja kasvattaa. Lisääntyvän biomassoihin perustuvan tuotantotalouden ympäristövaikutuksia voidaan vähentää sekä kotimaisessa kulutuksessa että vientituotteiden osalta markkinoimalla tuotteisiin liittyvää kiertotalousosaamista.

Yhdeksi kehittämiskohteeksi nostettu kiertotaloutta tukevan lainsäädännön ja tuotepolitiikan ohjauskeinojen kehittämiseen vaikuttaminen EU-tasolla. Pirkanmaan liitto painottaa, että kuten periaatepäätöksen ohjelmaluonnosliitteessä on nostettu esille, ekosunnitteludirektiivin laajentamisen ja tuotepolitiikan säätelemisen lisäksi on syytä tarkastella valtakunnantason lainsäädäntöä ja tunnistaa tähän liittyviä kehittämiskohteita sekä pullonkauloja, jotka tällä hetkellä hidastavat kiertotalouden toteutumista. Voisi olla perusteltua myös selvittää laajemmin systemisen muutoksen edistämistä lakiperusteisten velvollisuuksien kautta.

Yhdeksi toimenpiteeksi on esitetty viranomaisyhteistyön kehittäminen kiertotaloushankkeissa. Tarkoituksena on pilotoida toimintamallia, jossa eri luvista ja muista lakisääteisistä menettelyistä (rakennuslupa, kaavoitus, ympäristölupa, YVA, kemikaaliturvallisuuslupa yms.) vastaavat paikalliset viranomaiset muodostavat kiertotaloushankkeita tukevan verkoston. Verkostossa yhteistyössä alueen kiertotaloustoimijoiden kanssa sovitaan yhteen aikatauluja, jaetaan tietoa ja osaamista sekä tuetaan alueellisten kiertotaloushankkeiden valmistelua. Vastuuministeriöiden lisäksi toimijatahoiksi tässä on esitetty AVIt, ELY-keskukset, Tukes ja Kuntaliitto. Maakuntien liitoilla on tärkeä rooli erityisesti seudullisesti merkittävien kiertotalousalueiden maankäytön sekä kiertotalouteen liittyvän infran suunnittelussa. Kaavoitukseen ja maankäytön yhteensovittamiseen liittyvän työn lisäksi maakuntien liitot toimivat jo tällä hetkellä yhteistyö- ja asiantuntijatahoina kiertotalousekosysteemien kehittämisessä. Olisikin tarkoituksenmukaista huomioida maakuntien liitot osana toimenpiteen vastuutoimijoita.

Pirkanmaan liitto pitää tärkeänä tavoitetta kierrätysmateriaalien markkinoiden vahvistumisesta ja tähän liittyvistä ohjauskeinoista. Pirkanmaan liiton koordinoimassa vuosina 2019-20 toteutetussa EAKR-rahoitteisessa Sivukivi kierto-ohjelmassa pyrittiin lisäämään luonnonkivilouhimoilla syntyvän sivukiven hyötykäyttöä. Yhtenä tärkeänä kehittämiskohteena tunnistettiin julkisten hankintojen rooli luonnonvarateollisuuden sivuvirtojen hyödyntämisessä. Erityisesti maa- ja kiviaineksien hyödyntämiseen infra- ja väylähankkeissa tulisi saada aikaan vakiintuvia käytänteitä, joilla materiaali- ja resurssitehokkuutta voidaan parantaa. Yhtenä tällaisena digitaalisten massakoordinaation optimointityökalujen lisäksi voisi olla velvoite sivuvirtamateriaalien hyödyntämisestä. Lähtökohtana voisi olla velvoitteen kohdentaminen yksittäisen hankkeen sijaan joustavammin tilaaja- tai aluekohtaisesti, jolloin sivuvirtojen hyödyntämisen resursointia voitaisiin kohdentaa tarkoituksenmukaisemmin.

Lupaprosessien ja muiden viranomaismenettelyjen sujuvoittamisen lisäksi toimintaa voidaan vahvistaa tarkastelemalla kiertoja riittävän laajoina kokonaisuuksina ja kohdistamalla rahoitusta koko arvoketjun kannalta tehokkaammin. Yhtenä kehittämisen alueena on hyvä tunnistaa asiantuntija- ja tukipalveluihin sekä muiden kiertoihin liittyvien palvelujen kehittäminen.

Kiviaineksiinkin perustuvaan yritystoimintaan liittyy myös aluetalouden ja kotimaisuusasteen näkökulma; tulisi kehittää ohjauskeinoja, jotka rohkaisevat hyödyntämään kotimaisia raaka-aineita tällä hetkellä halvempien tuontiin perustuvien raaka-aineiden sijaan. Tämä voisi olla yksi tarkasteltava kokonaisuus osiossa 4.3 perustettavaksi ehdotetussa kansallisessa osaamisverkostossa. Infrarakentamisessa kiviainesten lisäksi olisi syytä löytää keinoja tukea erilaisia kokeiluja, joilla voidaan edistää myös öljypohjaisten raaka-aineiden kiertotaloutta puhtaan bitumin korvaajana. Tällaisten kokeilujen edistäjänä julkisilla toimijoilla on kriittinen rooli niin tilaajana kuin lupakäytäntöjen mahdollistajana.

Pirkanmaan liiton näkemyksen mukaan kaavoituksen periaatteiden sekä rakentamisen ja tilojen käytön ohjauksen kehittämisessä painotuksen tulisi kohdistua käyttötarkoitusten muutoksiin, jotta vanhoille rakennuksille voidaan luovasti kehittää uutta käyttöä mahdollistaen samalla jo olemassa olevan rakennuskannan säilyminen. Kaavoituskäytänteiden kehittämisessä keskeistä on muun muassa rakennusoikeuksien tarkoituksenmukainen mitoittaminen, olemassa olevan rakennuskannan ja ympäristön arvojen huomioiminen sekä vuorovaikutteisen ja avoimen kaavoitusprosessin takaaminen. Kaavoituksen periaatteet on kirjattu maankäyttö- ja rakennuslakiin, mistä syystä tavoitteiden muotoilua tulisi selkeyttää; kiertotalouden strategisen ohjelman ei voida katsoa olevan oikea väline varsinaisen kaavoituksen periaatteiden ohjaamiseen tai päivittämiseen. Sen sijaan ohjelmassa voisi ottaa kantaa kuntien maapolitiisiin linjauksiin ja ohjelmiin, jotka toimivat päätöksenteon tärkeinä sitouttajina sekä kunnallisten päätösten selkärankana ja päätöksenteon raamina. Maapolitiikan kehittämisellä voidaan vaikuttaa muun muassa kuntien maanhankintaan ja -luovutukseen, maaomaisuuden hallintaan, yksityisen maan kaavoittamiseen sekä yksityisessä omistuksessa olevien rakentamiskelpoisten tonttien rakentamisen edistämiseen liittyvien tavoitteiden ja toimenpiteiden vaikuttavuuteen osana kestävä ja pitkäjänteistä maankäyttöä ja rakentamista kiertotalouden toimintaympäristössä.

Pirkanmaalla, kuten muissakin maakunnissa tällä hetkellä, kiertotaloutta tuetaan osoittamalla muun muassa lukuisia yhdyskuntatekniseen huoltoon, teollisiin ja luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyviin toimintoihin ja logistiikkaan, materiaalien kierrätykseen sekä jalostukseen liittyviä alueita ja verkostoja. Maakunnilla on ollut luontainen tahtotila ja resursseja seudulliseen ja ylikunnalliseen tarkasteluun, mikä on edellytys toimivan kiertotalousyhteiskunnan toiminnan turvaamisessa ja kiertotalouden edellytysten välittämisessä kuntakaavoitukseen ja aluetason päätöksentekoon. Myös valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet osana maankäytön suunnittelujärjestelmää ohjaavat osaltaan luomaan edellytyksiä bio- ja kiertotaloudelle sekä edistämään luonnonvarojen kestävä hyödyntämistä. Valmisteilla olevan maankäyttö- ja rakennuslain uudistuksen vaarana on, että lakimuutos tulee heikentämään maakuntien kaavoituksen mahdollisuuksia tukea ja ohjata kiertotalouden edellytyksiä maankäytön näkökulmasta. Kiertotalouden huomioimista kaavoituksessa tulisikin käsitellä MRL-uudistuksen yhteydessä ja turvata tätä kautta riittävät resurssit tehdä ja kehittää nykyisen kaltaista, hyväksi todettua suunnittelu- ja ohjaustyötä.

Pirkanmaan liitto pitää tärkeänä sitä, että luonnoksessa nostetaan ekosysteemien merkitys selkeästi esiin kiertotalouden ratkaisuissa. Kyse on haasteista, jotka voidaan ratkaista vain yhdessä, dynaamisesti ja samanaikaisesti toimimalla, organisaatioiden ja alueiden yhteistyöllä. Ekosysteeminen toimiminen edellyttää toiminta- ja johtamismallien uudistumista ja pitkäjänteistä sitoutumista yhteisen mission luomiseen. Julkisen sektorin rooli pitkäjänteisenä rahoittajana, kestävyysmurroksen fasilitaattorina ja kärsivällisenä edellytysten luojana on keskeinen. Ekosysteemisen toiminnan onnistumisen yhtenä edellytyksenä onkin ohjelmaluonnoksessa mainittu viranomaisyhteistyön kehittäminen kiertotaloudessa ministeriöiden ja alueiden tasolla.

Ohjelmaluonnoksessa on tuotu esiin jo mainittu julkisten hankintojen rooli. Kestävillä ja vastuullisilla julkisilla hankinnoilla on mm. kunnissa suuri potentiaali vähentää kasvihuonekaasupäästöjä ja rakentaa ilmastoystävällisiä markkinoita. Esimerkiksi Pirkanmaan maakunnan tasolla julkisten hankintojen mahdollistama potentiaali kiertotalouteen on arvioitu olevan noin 300 miljoonaa euroa (= 1% maakunnan julkisista hankinnoista). Sovellettavalla hankintapolitiikalla on keskeinen merkitys.

Visiossa todetaan, että kiertotalouden läpimurto on tehty innovaatioiden, digitaalisten ratkaisujen, älykkään sääntelyn sekä vastuullisten sijoittajien, yritysten ja kuluttajien avulla. Pirkanmaan liitto painottaa kuntien ja maakunnan merkitystä kehitettäessä kiertotalouden innovaatiotoimintaa vision suuntaan. Päämääränä on luoda vahva pohja liiketoiminnan ja uusien työpaikkojen kehittymiselle mm. yritysten innovaatiopotentiaalia edistämällä ja uuden yritystoiminnan syntymistä tukemalla. Vision toteutuminen edellyttääkin toimintatapojen laajaa uudistamista kaikilla tahoilla ottamalla aktiivisesti käyttöön innovatiivisten hankintojen lisäksi mm. P4- kumppanuusmalli (Private, Public, People Partnership) ja antamalla kokeilukulttuurin näkyä erityisesti maakunnan kaupunkien, kaupunginosien ja yhdyskuntien monimuotoisessa kehittämisessä ja rakentamisessa. Uusien toimintamallien kehittäminen ja käyttöönotto vaatii kuitenkin resursseja, mikä on tarpeen tunnistaa julkisen sektorin tukitoimia kehitettäessä erityisesti kuntien osalta.

Ohjelmaluonnoksessa mainittu kiertotalouden kiihdyttämötoiminta on yksi keskeinen osa-alue ja koekilujen mahdollistaja kiertotalouteen liittyvän yrittäjyyden ja uuden yritystoiminnan muodostumisessa ja samalla se tukee olemassa olevia yrityksiä niiden kasvussa, innovaatioiden kaupallistamisessa, kestävän liiketoiminnan ja kilpailukyvyyn kehittämisessä.

Pirkanmaan liitto korostaa samoin kuin ohjelmaluonnoksessa on painotettu, että digitalisaatiokehitys on ekosysteemien ja liiketoiminnan edistämässä keskeinen tekijä. Digitalisaation hyödyntäminen ja mm. erilaiset avoimet alustaratkaisut mahdollistavat toiminnan ja yhteistyön alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti niin eri data-alustojen kuin eri organisaatioidenkin välillä. Visiossa todetaan, että kiertotalous-Suomi vaikuttaa maailmalla ja tarjoaa kestäviä ratkaisuja kv-markkinoille. Näissä ratkaisuissa digitalisaation merkitys vain korostuu. Kansainvälisen liiketoiminnan ja mm. kehittyvien mannerten kuten Afrikka tarjoamat kestävän liiketoiminnan mahdollisuudet ovat jatkuva innovaatiopotentiaali suomalaisille yrityksille ja yhteisöille.

Kiertotaloudessa on merkittävä innovaatio- ja investointipotentiaali teolliseen tuotantoon ja uusiin teknologioihin. Tekninen lähestymistapa kiertotalouteen on ollut Suomessa ensisijainen. Ohjelmaluonnoksessa on tuotu esiin asiakasymmärrys ja se, miten kiertotalous nojaa entistä enemmän palveluihin ja palvelumalleihin. Kun siirrymme hiilineutraaliin yhteiskuntaa, tulee teknisen lähestymistavan lisäksi huomioida ihmislähtöisyys. Innovaatiot syntyvät ekosysteemeissä ja siksi tarvitaan enemmän yhteistyötä ja vahvempia verkostoja. Liiketoiminnassa ja alueiden hyvinvoinnissa sosiaaliset innovaatiot ovat jatkossa entistä merkityksellisempiä. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan rahoituksen pitkäjänteisyys ja sen entistä rohkeampi suuntaaminen yhteiskunnan eri toimintoihin mahdollistaa kiertotaloudessa sosiaalisten innovaatioiden syntymistä enenevässä määrin.

Kiertotalouden innovaatioiden ja liiketoiminnan työllisyyttä lisäävä ja uusia ammatteja luova vaikutus on syystä nostettu strategiassa esiin. Muutos tarvitaan koko koulutusjärjestelmässä ja työpaikoilla. Koska koulutusjärjestelmän muuttaminen ja uuden osaamisen saaminen ekosysteemin käyttöön vaatii aikaa, on myös muita keinoja hyödynnettävä täydessä mitassa.

Ekosysteemien osaamisen kehittyminen sekä laadun ja vaikuttavuuden parantaminen edellyttää mm. yritysten, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yhteistyön lisäämistä, tiivistämistä ja laajentamista. Osaamisen ja työllistymisen näkökulmasta myös erilaiset yhteisöt toimivat todellisina paikallisina alustoina toimialat ylittävälle, laaja-alaiselle yhteistyölle, joka tuottaa innovaatioita, uusia yrityksiä sekä sosiaalista hyvinvointia. Tällaisilla yhteisöillä voi olla merkittävä rooli työttömien työllistämässä ja uudelleen kouluttamisessa. Lisäksi yhteiskunnan

siirtymässä hiilineutraaliksi tarvitaan paljon manuaalisen työn tekijöitä, kädentaitoja ja sosiaalisia taitoja. Kaikkia näitä voi oppia yhteisöissä vahvistaen alueiden ja Suomen resilienssiä muutoksessa.

Pirkanmaan liitto haluaa korostaa ohjelmaluonnoksessa mainittujen kiertotalouden mahdollisuuksien täysimääräistä hyödyntämistä ja haasteisiin vastaamista. Jotta kiertotalousstrategia voisi aidosti tukea hyvinvointiyhteiskunnan säilyttämistä ja demokratian kehittämistä, on EU:ssa ja Euroopan edelläkävijämaissa (mm. Hollanti, Ruotsi) ilmasto- ja kiertotaloustyö laajennettu yhteiskunnalliseksi transitioksi eli kestävyysmurrokseksi. Kaupunkien, kuten Amsterdam, kiertotalousstrategia-ajattelussa otettiin huomioon ns. donitsitalousmalli (kehittänyt englantilainen taloustieteilijä Kate Raworth) ja siihen liitettiin luonnosta inspiraatiota ottava biomimicry. Donitsitalousmalli tuo yhteen monia kestävyuden indikaattoreita ja näkökulmia, ja se pyrkii yhdistämään samaan tarkasteluun ihmisten hyvinvoinnin ja luonnon hyvinvoinnin. Hyvinvointia tarkastellaan siinä paikallisen näkökulman lisäksi globaalisti.

Pirkanmaan liitto haluaa lopuksi korostaa ohjelmaluonnoksessa todetun mukaisesti, että ohjelman toimenpiteiden edelleen kirkastaminen julkisen ja yrityssektorin kanssa on tärkeää. Tuloksiin päästään kattavalla ja tehokkaalla osaamisen, toimintamallien ja parhaiden käytäntöjen jakamisella. Kiertotalouden strateginen ohjelma voi parhaimmillaan toimia muiden ohjelmien suunnannäyttäjänä ja terävöittäjänä.

Päätös. Päätösesitys hyväksyttiin.

Lisätietoja. Johtaja Päivi Myllykangas p. 040 743 6417
paivi.myllykangas@pirkanmaa.fi

